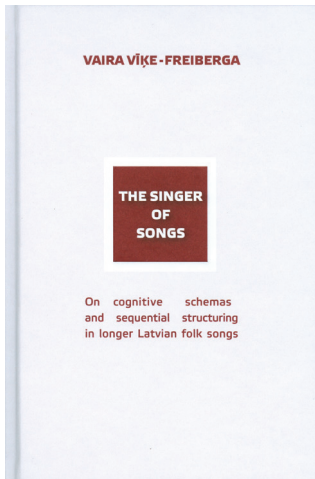

NOZĪMĪGS IEGULDĪJUMS POĒTIKAS PĒTNIECĪBĀ

Vaira Viķe-Freiberga
The Singer of Songs
On cognitive schemas and sequential structuring in longer Latvian folk songs
 Rīga: Zinātne, 2019, 288 lpp.

Akadēmiķes prof. Dr. Vairas Viķes-Freibergas monogrāfija *“The Singer of Songs. On cognitive schemas and sequential structuring in longer Latvian folk songs”* atzīstama par fundamentālu starpdisciplināru zinātnisko darbu, kas, neskatoties uz pētījuma priekšmeta lokālo dimensiju, ir nozīmīgs ieguldījums starptautiskajā kognitīvās poētikas pētniecībā.

Vērienīgā studija ir veltīta pazīstama, tomēr līdz šim maz apcerēta un analizēta latviešu nemateriālā kultūras mantojuma segmenta — tā dēvēto *garo dziesmu* — analīzei. Garās dziesmas ir īpašs vokālās folkloras žanrs, kas uz latviešiem ierastā četrindru dziesmu fona izceļas ar vairāku pantiņu virknējumu, ko kopā satur izteikts sižetiskums. Vairas Viķes-Freibergas monogrāfijas pamatmērķis — ar kognitivistikā balstītu pieeju palīdzību atklāt dziesmu izpildītājiem piemītošo sarežģīto un daudzslāņaino tradicionālo zināšanu un prasmju mehānismu, kura darbības rezultātā,

nemitīgi mijoties “konstrukcijai ar rekonstrukciju, radošumam ar tradīciju, atkārtšanai ar jaunradi” (rokraksta 263. lpp.), rodas sižetiski loģisks, tradīcijas nesējiem aktuāls stāsts.

Monogrāfijas inspirācija un teorētiskā bāze galvenokārt balstīta pasaulslavenā amerikāņu komparatīvista, eposa un balāžu pētnieka Alberta Lorda (*Albert Bates Lord*, 1912–1991) atziņās. Ar tām polemizējot — gan piekrītot, gan papildinot un oponentējot — autore meistarīgi izceļ latviešu mutvārdu mentalitātes universālo, pārlaicīgo viedumu salīdzinājumā ar zināmo eposu un balāžu tradīciju, kurā nereti vien tiek atspoguļoti laiktelpā lokalizējami vēsturiskie notikumi un konkrēti personāži (rokraksta 120. lpp.). Neskatoties uz pētniecībā populāro formulās balstītās mutvārdu dzejas (*oral-formulaic poetry*) Perija-Lorda analīzes principu dominanti, grāmatā tiek bagātīgi izmantotas arī citu autoru, galvenokārt strukturālistu, tādu kā Žoržs Dimezils (*Georges Dumézil*, 1898–1986), Noams Čomskis

(Noam Chomsky, dz. 1928), Ruta Finnegan (Ruth Finnegan, dz. 1933), Romans Jakobsons (Roman Jakobson, 1896–1982), Ferdinands de Sosirs (Ferdinand de Saussure, 1857–1913), Klods Levi-Stross (Claud Lévi-Strauss, 1908–2009) u. c. pieejas un idejas. Kognitīvistikas sūtība un mērķis ir, no vienas puses, iezīmēt cilvēcei universālos pasaules uztveres aspektus un, no otras, atklāt lokālās kolektīvās domāšanas īpatnības, palīdzot izprast, kā veidojas pieredžu semantizēšana konkrētās kultūras ietvaros. Šim nolūkam bez kognitīvās poētikas un semiotikas autore izmanto arī citu sociālo un humanitāro zinātņu — psiholoģijas, etnoloģijas, antropoloģijas, vēstures un literatūrzinātnes — datus un pieejas, kas monogrāfijai piešķir izteikti starpdisciplināru raksturu. Monogrāfijas lietišķais aspekts izpaužas tajā, ka autore izstrādā un piedāvā mutvārdu tradīcijas tekstu analīzes un interpretācijas modulāro pieeju, ko var adaptēt, pētot arī citu žanru vai citu tautu jēdzieniskās jeb konceptuālās metaforas. Tādējādi, neskatoties uz pētījuma priekšmeta lokālajiem aspektiem, pētījumam ir zīmīgs starptautisks svars.

Iepazīstoties ar prof. Dr. V. Viķes-Freibergas monogrāfiju, secināms, ka tā ir tapusi saskaņā ar labākajām akadēmiskās pētniecības tradīcijām. Tajā iezīmēti tēmas izvēli ietekmējušie faktori un motivācija, skaidri definēts pētījuma priekšmets un tā aspekti, ieskicēts pētniecības kultūrvēsturiskais un sociopolitisks konteksts, raksturoti gan bibliogrāfiskie, gan empīriskie avoti, kā arī detalizēti aprakstīta pētījuma metodoloģiskā bāze. Grāmatai piemīt pārskatāma un loģiska struktūra ar skaidri formulētiem nodaļu un apakšnodaļu virsrakstiem, pārliciecināmi noformulētiem pētījuma rezultātiem un secinājumiem, kas izriet no empīriskā materiāla analīzes. Tekstā iekļautās tabulas un shēmas palīdz uztvert visai sarežģīto garo dziesmu stanza segmentēšanas procesu, kā arī empīriski un operacionāli apliecināto moduļu sistēmas izveidi. Tādējādi garo dziesmu kontentanalīzes rezul-

tātā ir atklājusies ne tikai mītopoētisko struktūru nozīme lokālajai un nacionālajai identitātei, bet arī tradīcijas bagātība *per se*, izceļot individuālam — dziedātājam — piemītošā radošuma nozīmi tradīcijas saglabāšanā. Garo dziesmu kognitīvās analīzes gaitā autore trāpīgi norāda uz būtisku latviešu tautas dziesmām piemītošo aspektu, kas to izpildītājiem ļauj negatīvo pieredzi aizstāt ar pozitīviem priekšstatiem un atjaunot savu personisko integritāti eksistenciālo izaicinājumu priekšā: *“By playing a new variation on the common theme, each module induces a cathartic visualization of both the felt problem and of its desired solution. Long before psychotherapy was invented, the singer of old could look to her oral tradition, where she would find a plentiful supply of poetic icons to reinforce her sense of personal integrity, reassure her about the strength of her inner resources, and assure her of divine love and protection”* (rokaksta 193. lpp.). Tieši šajā atziņā iekodēta grāmatas kvintesence, ko ir iespējams iegūt, tikai un vienīgi pašam aktīvi praktizējot tradicionālo dziedāšanu, priekos un nebaltās dienās smēloties spēku ikdienas solim krāšņajā tautas dziesmu purā. Tādā veidā autore meistarīgi izmanto refleksivitātes instrumentu abos līmeņos: epistemoloģiskajā — attiecībā uz teorētiski-metodoloģisko pētījuma korpusu, un arī personiskajā — apzinoties un eksplīcējot savu pieredzi un sajūtas, lai ar tām dalītos ar lasītājiem un aicinātu novērtēt kultūras mantojumu kā laika pārbaudītu un neizsīkstošu spēka un iedvesmas avotu.

Neraugoties uz monogrāfijas akadēmiskumu, saistošais pasniegšanas stils, raitā valoda, plaša un dziļā kultūrkompetence, kā arī folklorā sastopamo mītiski metaforisku priekšstatu sasaiste ar kultūrvēsturiskām reālijām un personīgo pieredzi, grāmatas saturu padara interesantu un pievilcīgu ne tikai speciālistiem, bet arī plašākam lasītāju lokam, — visiem, kam piemīt zinātkāre par latviešu tautas garamantām kopumā.

Rūta Muktopāvela